

Huuto humanismin puolesta talousideologisessa kurimuksessa

Korkman, Sixten. (2022). *Talous ja humanismi*. Otava. 383 sivua.

TALOUS JA HUMANISMI tarjoaa kattavan historian globaalin markkinatalouden syntyyn vaikuttaneista ideologioista. Kirja on samalla polemiikki humanistisen sivistyskäsityksen puolesta rajoittamatonta kapitalismia, uusliberalismia vastaan. Se on välttämätöntä luettavaa kaikille, jotka pitävät vapaan sivistystyön, kulttuurityön, yleensä sivistyksen ja laaja-alaisen kasvatuksen puolia yhteiskunnassa.

Talous ja humanismi puolustaa muun muassa kulttuurin ja sivistyksen tukemista verovaroin, voimakkaita ympäristö- ja ilmastotoimia ja nämä mahdollistavaa pohjoismaista hyvinvointivaltiota ja liberaalia demokratiaa. Talousguruksi tituleerattu Sixten Korkman ei kuitenkaan niele pohjoismaisen sosialidemokraattisen ja maalaisliittolaisen ideologian yhteenliittymää pureskelematta vaan pohjaa näkemyksensä tutkimukseen ja vuosikymmenten kokemukseen.

Korkman on laajasti kuultu talousasiantuntija, jonka kolumneja lehdet julkaisevat ja jonka yleisötilaisuudet täyttyvät kuulijoista. Hän on myös maassamme harjoitetun talouspolitiikan terävimpiä arvostelijoita. Korkman on arvostellut viime vuosina niin vasemmiston haluttomuutta uudistaa työmarkkinapolitiikkaa kuin oikeiston

halukkuutta tuntuviin veronkevennyksiin (Elo 2023). Korkman on työskennellyt muun muassa Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksessa, Suomen pankissa, OECD-talousjärjestön sihteeristössä, valtionvarainministeriön kansantalousosaston päällikkönä ja Euroopan unionin neuvoston talouspolitiikan osaston johtajana.

KIRKON VALLASTA MARKKINATALOUDEN VEIJAREIHIN

Talous ja humanismi on sävyltään toteavaa mutta sujuvaa asiaproosaa, joka etenee asiantuntemus edellä, akateemista viittauskäytäntöä noudattaen. Teos tarjoaa olennaisen tiedon markkinatalouden ideologisen pohjan ymmärtämiseen.

Korkman käsittelee talouskehitystä keskiajalta omaan aikaamme. Keskiajalla ja uudella ajalla uskonto vaikutti markkinatalouden syntyyn ennen muuta, koska luterilaisuus ja varsinkin kalvinismi suhtautuivat kaupankäyntiin, pankkitoimintaan ja lainoittamiseen myönteisemmin kuin katonilinen – ja ortodoksinen – kirkko. Calvinismissa tulkitaan taloudellisen menestys suorastaan moraaliseksi ylemmydeksi ja mahdollisuudeksi kuulua taivaaseen valitujen harvaan joukkoon. Köyhyys

samaistui syntisyys. Kalvinismia edustavalla suuntauksella on ollut erityisen vahva jalansija angloamerikkalaisissa maissa.

Siirtymä keskiajalta uudelle ajalle ja valistukseen mahdollisti tieteellisen, kulttuurisen ja filosofisen murroksen myötä uuden tavan nähdä maailma ja ihmisen paikka siinä. Filosofin Adam Smith (1723–90) esitti terävän analyysinä markkina- ja kansantaloudesta ja loi samalla taloustieteen perustan. Korkmanin asenne 1800-luvulla alkaneeseen kapitalismiin on sävyllään paljon kriittisempi ja poleemisempi. Hän pohtii vapauden käsitteen moninaisuutta ja siihen sisältyviä hankaluuksia: yhteiskunnan vaikuttaa olevan mahdotonta toteuttaa samanaikaisesti sekä täydellistä markkinoiden vapautta että yksilön mahdollisuuksien vapautta.

Erityisesti angloamerikkalaisissa maissa 1980–2000-luvuilla suosittu markkinoiden täydellistä vapauttamista, verohelpotuksia ja sosiaaliturvan leikkauksia sekä

KORKMAN ARVOSTELEE TALOUTTA YHTEISKUNNAN TOIMIVUUDEN MITTANA, MUTTA EI TARJOA TILALLE UUTTA MITTAA.

valtiovallan jyrkkiä rajoituksia ajanut uusliberalismi näkyy ajautuneen moraaliseen vararikoon. Sen vapaus paljastuu yhteiskunnalliseksi vapaudeksi laajamittaiseen köyhyyteen, perinnölliseen aristokratiaan ja plutokratiaan, rahan valtaan. Eriarvoisuus johtaa katkeruuteen, epätoivoon ja autoritääriiseen populismiin. Korkman piirtää tarinan, jonka veijareina – jos ei suoranaisina pahiksina – esiintyvät uusliberaalit taloustieteilijät sekä yhteiskuntafilosofit Friedrich Hayek (1899–1992) ja Milton Friedman (1912–2006). Erityisesti Friedmanin halu veroleikkauksiin vaikuttaa melkein patologiselta pakkomielleeltä.

Korkmanin mukaan hyvinvointivaltioakin kaipaa päivittämistä, sillä sitä uhkaavat muun muassa väestön ikääntyminen ja työmarkkinoiden jäykkyys. Pohjoismaisella mallilla on kuitenkin monia etuja angloamerikkalaiseen uusliberaaliin malliin verrattuna: se tarjoaa kansalaisilleen paremmat elinolot, enemmän onnellisuutta, korkeamman luottamusasteen ja vapauden sekä keskimäärin suuremman tuottavuuden. Suomen oikeistopoliitikkojen parhaama tuottavuus on kuin ollutkin suurempi kuin Kanadassa ja Isossa-Britanniassa.

Uusliberalismi törmäsi lopulta kylmään todellisuuteen vuoden 2008 finanssikriisissä, sitä seuranneessa eurokriisissä sekä koronapandemian ja Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamissa talousvaikeuksissa. Monet talouden tutkijat sekä ylikansalliset toimijat, kuten OECD ja Euroopan unioni, ovat aiemmasta poiketen päätyneet suosittamaan markkinatalouden yhä vahvempaa poliittista ohjaamista syvien talouskriisien välttämiseksi.

HUMANISTIN USKONTUNNUSTUS

Korkman päättää teoksensa unelmaan humanismin arvojen palauttamisesta. Hän näkee klassisessa sivistyksessä, kasvatuksessa, taiteessa ja kulttuurissa ulospääsyn moraalista tyhjiöstä. Tämän mahdollistajaksi tarvitaan pohjoismaisen hyvinvointivaltion ja sitä tukevan liberaalin demokration liitto. Kansanedustajien, hallituksen ja valtion päätösvaltaa on rajoitettava, jotta voidaan suojella kansalaisten vapauksia ja oikeuksia sekä itsenäistä oikeusvaltiota, ihmis- ja vähemmistönoikeuksia ja perustuslaillisuutta.

Kokonaisvaikutelma kirjasta on kiinnostava ja innostava – joskin paikoin pessimistinen. Korkman viittaa usein kulttuuripessimisteihin, kuten filosofi Georg Henrik

von Wrightiin (1916–2003), joiden näkemyksissä nyky maailma on auttamatta ajautumassa aina vain syvempään kriisiin niin moraalisesti ja taloudellisesti kuin ympäristöllisesti. *Talous ja humanismi* päättyy kuitenkin uskontunnustukseen, jossa kirjoittaja valaa luottamusta itseensä ja lukijaan: meillä on keinot, joilla pelastus löytyy.

Markkinataloudessa on hyvät puolensa, ja oikein käytettynä sen avulla voidaan tukea humaaneja arvoja ja arvokasta elämää sekä estää luontokatoa. Korkman kertoo avoimesti omista näkemyksistään ja – ennen kaikkea – siitä, miksi kulttuuri, sivistys ja humanismi ovat juuri hänelle niin tärkeitä. Kirjallisuus, musiikki ja taide ovat moraalin ja myötätunnon oppimisen välineitä, joita ilman olisimme syvästi köyhempiä kaiken varallisuuden keskellä. Yhteiskunnallisessa keskustelussa tarvitaankin juuri nyt vähemmän taloustieteilijöitä ja enemmän humanisteja.

TERÄVÄMPIEN ARGUMENTTIEN KAIPUU

Kirjassa on monia erinomaisia puolia, mutta silti jäin kaipaamaan jotain. Tekstiä tukevat tehokkaasti kaaviot ja taulukot, mutta Korkmanin humanistista, taiteelle myönteistä viestiä olisi voinut painottaa vielä taiteen ja kuvituksen avulla.

Talous ja humanismi on ideologista historiaa: se on arvojen, toiveiden ja utopioiden sekä mahdolliskujen, ilmakiitojen ja onnistumisten tarina. Tässä mielessä se vertautuu Timo Miettisen erinomaiseen *Eurooppaan* (2021). Haasteena kuitenkin on, että ideologinen ja aktuaalinen historia eivät aina kulje ongelmattomasti käsi kädessä, mikä voi paikoin hämmäntää lukijaa.

Korkmanin käsittelemä feodalismi on ideologiselta kannalta huomattavan merkittävämpi ilmiö kuin se oli omana aikakautenaan. Feodalismi koski aikanaan lopulta pientä aluetta ja väestöä varsinkin nykyisen Ranskan, Ison-Britannian ja Saksan alueella sydänkeskijajalla. Se oikeutti vallanpitäjien – aatelisten, linnanherrojen ja ruhtinaiden – sosiaalisen ja taloudellisen erityisaseman (esim. Davies 2014, 311–316). Ideologisesti feodalismien merkitys muodostui kuitenkin valtavaksi: uuden ajan ja valistuksen ajan ranskalaiset ja brittiläiset ajattelijat peilasivat siihen aikaansa. Läntinen Eurooppa oli keskiajalla syrjäseutua, jolla alkoi olla laajempaa merkitystä vasta 1600- ja 1700-luvuilla meri- ja siirtomavallan myötä.

Mietin, olisiko kirjassa ollut paikallaan tarkastella lähemmin esimerkiksi läntisen Euroopan suhdetta Kiinan taloudelliseen ylivoimaan uudella ajalla. Sitä ei juuri ideologioiden tasolla käsitellä taloushistoriassa, vaikka ilmiö oli omana aikanaan paljon merkittävämpi kuin feodalismi. Kaikkea ei tietenkään voi sanoa.

Jäin silti kaipaamaan edes laajempaa lukua sosialismista ja marxismista sekä Kiinan kommunismin ja kapitalismin yhdistelmästä. On nimittäin vaikea ymmärtää uusliberalismia ilman, että se nähdään vastareaktiona marxismileninismiin. Samoin kolmannen tien ymmärtäminen on haastavaa ilman sosialidemokraattisen kritiikin esittelyä. Toki lukija voi paneutua asiaan vaikka köyhyystutkija John Kenneth Galbraithin (1908–2006) teoksissa, kuten *Epävarmuuden ajassa* (1977).

Lukijana olisin toivonut vieläkin suurempia suosituksia poliitikoille ja kansalaisille humanismin arvojen pelastamiseksi. Toki Korkman tekee kantansa selväksi, mutta mitä siitä pitäisi päätellä? Mitä työkaluja voisimme ottaa käyttöön? Mieleeni tuli filosofi Eero Ojasen (2023) ehdottama poliittisten päätösten sekä talouden sivistysvaikutusten arviointi.

Uusia menetelmiä ja argumentteja tarvitaan, jotta voimme arvioida poliittisten talouspäätösten vaikutusta sivistykseen ja sivistystyöhön. Korkman arvostelee talouden käyttöä yhteiskunnan toimivuuden mittana, mutta ei tarjoa tilalle uutta mittaa. Liikumme hänen asiantuntemuksensa rajoilla, mikä näkyy kirjan hieman kevyessä humanismin ja sivistyksen käsittelyssä. Tarvitsemme talous- ja sivistysajattelijoiden välistä vuoropuhelua.

AJANKOHTAINEN TEOS

Talous ja humanismi on erinomainen yleisesitys nykyistä kansan-

maailmantaloutta ohjaavien ideologioiden juurista. Siinä mielessä se soveltuu jokaiselle yhteiskunnallisista kysymyksistä kiinnostuneelle. Samalla se tarjoaa pohjan laajan ideologisen taustoitukseen niille tutkijoille, jotka haluavat pohtia kasvatuksen ja sivistyksen suhdetta teknis-taloudelliseen maailmankuvaan.

Humanismin puolustus alleviivaa teoksen ajankohtaisuutta: liberaali demokratia ja humanismi suorastaan vaativat puolustusta juuri nyt.

SEVERI HÄMÄRI

FM, tohtorikoulutettava
(käytännöllinen filosofia)
Helsingin yliopisto

puhetaidon opettaja
Kriittinen korkeakoulu

 <https://orcid.org/0000-0003-3969-1403>

LÄHTEET

Davies, N. (2014). *Europe. A History*. London: The Bodley Head.

Elo, E. (2023). Minun arvoni. *Helsingin Sanomat* 4.11.2023. <https://www.hs.fi/visio/art-2000009933415.html>

Galbraith, J.K. (1977). *Epävarmuuden aika*. Porvoo: WSOY.

Miettinen, T. (2021). *Eurooppa. Poliittisen yhteisön historia*. Helsinki: Teos.

Ojasen, E. (2023). *Sivistysvaltio Suomi jatkuvien kriisien ja vastuun aikakaudella*. Helsinki: Kriittinen korkeakoulu.